

Het archiefreglement in de praktijk

Gent, 14 december 2005

Met deze studiedag wou de werkgroep *Wetgeving en Beleid van de VVBAD* nagaan hoe de huidige reglementen in de praktijk functioneren, welke wetgeving er van toepassing is, welke problemen er zijn met de huidige reglementen, welke concrete behoeften er (nog) niet gedekt worden, en wat de ruimte is voor samenwerking tussen archieven op dit vlak. Het archiefreglement raakt immers zowat alle aspecten van de archiefwerking: toegang, dienstverlening, overdracht, privacy, auteursrecht, openbaarheid, acquisitie, selectie, valorisatie...

Als voorzitter van de werkgroep *Wetgeving en Beleid* stelde **Hilde van Ongevalle** de resultaten voor van een onderzoek naar de archiefreglementen die vandaag in gebruik zijn. In januari 2005 werden 348 archiefinstellingen elektronisch aangeschreven met de vraag of ze een exemplaar van hun archiefreglement konden toesturen. Hierop werden 44 reglementen ontvangen, voornamelijk van overheidsarchieven. Doorgaans bevatten ze bepalingen over toezicht, openbaarheid, inschrijving, bruikleen en reproductie. Gegevens over kwaliteitszorg of over elektronisch archief ontbreken. Algemeen moet de vraag worden gesteld wat een archiefdienst precies met een reglement wil bereiken.

Frankie Schram bracht daarop een vrij gespecialiseerde juridische lezing over de regel in verband met openbaarheid van bestuur versus privacy, vooral in Vlaanderen na het decreet van 26 maart 2004. Hij wees op een groot aantal juridische onjuistheden in bestaande archiefreglementen, en stelde dat lokale besturen zich soms bevoegdheden toe-eigenen die de wet hen niet toekent¹. Een probleem voor de klanten is dat historici volgens het decreet een persoonlijk belang moeten kunnen invoeren om bepaalde documenten te mogen inzien, en dat het uitvoeren van historische onderzoek niet als een 'belang' kan worden ingeroepen. Tijdens de discussie wees Frank Scheelings erop dat een maatschappij er ook belang bij heeft dat ze geanalyseerd en bestudeerd wordt, en dat dit zwaarder moet doorwegen dan het recht op privacy. Frankie Schram meende dat de zaak het best zou kunnen worden geregeld met een nieuwe archiefwet.

Anne Vandenbulcke lichtte de ervaringen toe van het stadsarchief Brussel met de implementatie van het uitgebreide archiefreglement dat in 2003 tot stand kwam. De collecties strekken zich uit over niet minder dan 45 km, waarvan nog veel niet geïnventariseerd is. Het stadsarchief heeft veel energie geïnvesteerd in het sensibiliseren van de gemeentelijke administratie, en het archiefreglement – dat werd goedgekeurd door het College en de Gemeenteraad – geeft de instelling het gezag om controle uit te oefenen en om beslissingen te nemen. Het reglement vormt het officiële kader waarbinnen het stadsarchief werkt, en biedt ook een middel om de overheid op haar verplichtingen te wijzen in verband met de conservatie van het Brusselse erfgoed. Problematisch blijft voorlopig vooral het gebrek aan weten-

schappelijk personeel, het verwerven van een volledige controle op het archief van de verschillende gemeentelijke diensten, en het beheer van elektronisch archief.

In de namiddag bogen de deelnemers zich over concrete problemen in de workshops privacy, bruikleen en reprografie, overdracht, registratuur en toezicht en bedrijfsarchieven (Harald Deceulaer).

Workshop Privacy

m.m.v. Jan Vansevenant, juridisch medewerker bij de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, gecoördineerd door Bart Hellinck, wetenschappelijk medewerker AMSAB-ISG Gent en Bart De Keyser, stadsarchivaris Hasselt.

Na een inleidend woord door **Bart De Keyser**, maakte **Bart Hellinck** op basis van de 44 toegestuurde archiefreglementen een analyse van de toegepaste openbaarheids- en privacyregelingen. Zijn conclusies lagen in het verlengde van hetgeen Frankie Schram in de voormiddagzitting al had geponeerd. De verantwoordelijkheid wordt vaak – ten onrechte – bij de eindgebruiker gelegd en er heerst blijkbaar een drang om termijnen vast te leggen die geen wettelijke grond hebben.

De workshop spitte zich voornamelijk toe op de Wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens en meer bepaald op de interpretatie van de Wet en het uitvoeringsbesluit van 13 februari 2001 ten aanzien van het gebruik en de verwerking van archief. Via een vraaggesprek met *Jan Vansevenant*, juridisch medewerker bij de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer (die uit eigen naam sprak) trachtte Bart Hellinck enige klaarheid te scheppen in deze materie. Via een eerste cluster vragen werden de definities overlopen die in hoofdstuk 1 van de Wet worden omschreven. Wat moet bijvoorbeeld verstaan worden onder 'verwerking' van persoonsgegevens? Een geautomatiseerde verwerking van persoonsgegevens ressorteert altijd onder de bepalingen van de wet. Inzake de niet-geautomatiseerde verwerking van dergelijke gegevens ontbrak echter een pasklaar antwoord. Bij het begrip 'bestand' verduidelijkte Vansevenant de intentie van de Commissie om een zo ruim mogelijke definiëring te hanteren ten einde mogelijke misbruiken te vermijden. Onder 'verantwoordelijke voor de verwerking' moet men de bevoegde rechtspersoon verstaan. Bij een gemeentearchief is dit bijvoorbeeld de gemeente. Bij bewaargeving blijft de bewaargever verantwoordelijk. De archiefbewarende instantie wordt in dat geval beschouwd als de 'verwerker'. Een tweede cluster vragen betrof het archiefbeheer. De vraag in hoeverre archiefdiensten door de verwerking/inventarisatie van archief rekening dienen te houden met de Wet, kwam hierbij uitgebreid aan bod. Aangezien de taken van elke archiefdienst strikt gezien onder de bepalingen van de Wet ressorteren –archief ordenen, beschrijven en zelfs het louter

bewaren, is een verwerking van persoonsgegevens- dient elke archiefdienst volgens Vansevenant hiervan aangifte te doen bij de Commissie. Zelfs overheidsinstellingen met een wettelijk kader, zoals het Algemeen Rijksarchief, worden van deze plicht niet ontslagen. Op de ludieke vraag of er ook sancties voorzien zijn bij niet-naleving van de Wet, leerden we dat de Wet van 1992 eigenlijk een bijzondere strafwet is en dat bij overtreding sancties mogelijk zijn. Tot slot werd ook stilgestaan bij de gevolgen van de Wet voor de leeszaalwerking en de registratie van bezoekers.

Na de workshop bleef de toehoorder vooral met veel vragen zitten. Blijkbaar is de bestaande mix van wetten en decreten inzake openbaarheid, bescherming van de persoonlijke levenssfeer en verwerking van persoonsgegevens een moeilijk te ontwarren kluwen voor de archivaris die zich desondanks verplicht ziet de wetgeving na te leven. Dat het geen sinecure is om door het bos de bomen te zien, bleek ook uit de soms onsamenhangende en verwarde antwoorden die Vansevenant gaf op concrete vragen uit de archiefpraktijk. Als we één iets geleerd hebben uit deze workshop is het wel dat deze materie heel wat ingewikkelder is dan aanvankelijk vermoed (Paul Drossens).

Workshop bruikleen en reprografie

m.m.v. Karel Velle, Algemeen Rijksarchivaris, gecoördineerd door Lieve De Mecheleer, diensthoofd Algemeen Rijksarchief, en Mariet Calsius, wetenschappelijk medewerker archiefwerking AMVB.

Algemeen rijksarchivaris **Karel Velle** schetste een algemeen kader van de problematiek. Vooreerst pleitte hij voor een beknopte, heldere communicatie met het publiek. We moeten ons afvragen voor wie het reglement is bedoeld, wat we ermee willen bereiken en voor welke vorm we opteren. Niet alle regels en verbodsbepalingen betreffende reprografie en bruikleen moeten worden opgenomen in het leeszaalreglement. Karel Velle gaf het voorbeeld van The National Archives van het Verenigd Koninkrijk, waar de bezoeker wordt verwelkomd met een aantrekkelijke algemene brochure en de verbodsbepalingen alleen in de leeszaal en aangrenzende publieksruimten worden aangebracht. Voor het kenbaar maken van het leeszaalreglement moet gebruikgemaakt worden van de moderne communicatiemiddelen. Karel Velle is tevens voorstander van een grotere uniformiteit in de leeszaalreglementen van de archiefinstellingen in dit land. Zo is het belangrijk om tot een gezamenlijke procedure te komen voor reproductie en reprografie. Vervolgens gaf hij een overzicht van de categorieën van archiefstukken: archiefbescheiden die niet raadpleegbaar zijn en dus ook niet mogen worden gereproduceerd; archiefbescheiden die wel raadpleegbaar zijn maar niet mogen worden gereproduceerd; archiefbescheiden die raadpleegbaar zijn en mogen worden gereproduceerd. Voor elke categorie is een specifieke wet- en regelgeving van toepassing, die aan de klant duidelijk moet worden gecommuniceerd. Recht op inzage impliceert niet automatisch het recht op reproductie. Het is noodzakelijk

dat de archiefdienst weet wat hij bewaart, welke stukken auteursrechtelijk beschermd zijn en dat hij de lezer wijst op zijn plichten. Idealiter wordt de titularis van het recht in kennis gesteld.

Lieve de Mecheleer gaf een overzicht van de regels over bruikleen die van toepassing zijn in de ontvangen archiefreglementen. Vele reglementen bevatten inconsequenties en gebrekkige formuleringen. Volgens Lieve De Mecheleer moeten de bruikleenvoorwaarden nauwgezet en gedetailleerd in het reglement worden opgenomen, ze pleit ook voor het vermelden van exacte waarden betreffende temperatuur, relatieve vochtigheid, lichtintensiteit... Juiste formulering betreffende de verzekering is eveneens belangrijk. Als voorzorgsmaatregel is het aangewezen een kopie te nemen van het stuk voordat het de instelling verlaat. Verder pleit Lieve De Mecheleer ook voor het opstellen van een conditierapport voor echte topstukken, hierbij verwijzend naar het voorbeeld van het Gemeentearchief Rotterdam. Controle ter plaatse moet eveneens in het reglement worden voorzien. De werkgroep discussieerde ook over het gebruik van digitale camera's door de klanten (Lieve De Mecheleer en Mariet Calsius).

Workshop overdracht, registratuur en toezicht

m.m.v. Inge Schoups, stadsarchivaris Antwerpen, gecoördineerd door Lut Aerts, archivaris Kamer van Volksvertegenwoordigers, en Lieve Arnouts, stadsarchivaris Aalst

In een eerste luik maakte **Lieve Arnouts** een analyse van de reglementen van overdracht die de werkgroep had binnengekregen. Hieruit bleek dat ze zowel vormelijk als inhoudelijk sterk kunnen verschillen. Vormelijk gaat het om reglementen, richtlijnen, procedures, dienstnota's en dienstorders. Ook wat daarin inhoudelijk aan bod komt is vaak sterk verschillend. Zowel de terminologie (die al dan niet gedefinieerd wordt) als de procedures, de termijnen en de bepalingen in verband met raadpleging, bruikleen en uitlening door de archiefvormers blijken zeer divers te zijn. De meeste instellingen vinden hun inspiratie in het modelreglement van Juul Verhelst uit 1997. Aangezien hierin de procedure zelf niet wordt geregeld, blijkt dit ook de lacune te zijn in de meeste overdrachtsreglementen. De reglementen kunnen voor de archiefvormers zeer streng tot zeer voorzichtig zijn. In de reglementen blijkt verder minimale aandacht te zijn voor audiovisueel en digitaal archief.

In een tweede luik beschreef **Inge Schoups** de werkwijze van het stadsarchief Antwerpen. De stadsarchivaris bepleitte een zeer beperkte reglementering waarin bepaald wordt wie 'archiefplichtig' is en welke dienst bevoegd is voor het archief. In dit geval bewaart het stadsarchief het statisch archief en houdt het toezicht op het dynamisch archief. Concreet betekent dit dat het archief het toezicht moet kunnen uitvoeren, dat archief naar het stadsarchief moet worden overgebracht en dat het beslist over bewaring en vernietiging. Belangrijker echter dan deze normatieve bepalingen is

de rol van het stadsarchief in het verstrekken van informatie aan de diensten (via intranet, handboek, opleidingen...).

De discussie die daarop volgde, pikte in op het laatste punt. Er werd algemeen gepleit voor zoveel mogelijk persoonlijk contact met de archiefvormers. Dit is echter enkel mogelijk voor kleinere instellingen. Het is geen haalbare oplossing voor archiefinstellingen die bevoegd zijn voor grote administraties, zoals het stadsarchief van Antwerpen of het Rijksarchief. Het stadsarchief werkt via 'archiefantennes', die het stadsarchief informeren over het archiefbeheer in bepaalde diensten. Voor het Rijksarchief is een reglementering in verband met de overdrachten noodzakelijk (er is ook een wettelijke basis door de archiefwet). Het Rijksarchief kan onmogelijk de kosten op zich nemen die met een overdracht te maken hebben, wat voor archiefdiensten die in de eigen administratie zijn ingebed minder relevant is. Iedereen was het er echter over eens dat informatieverstrekking en sensibilisering doorslaggevend waren voor een goed archiefbeheer door de archiefvormer. Daarbij is een archiefbeheersplan, een ordeningplan of een selectielijst een zeer belangrijk instrument en zeker voor die administraties waar persoonlijke contact met de individuele ambtenaren onmogelijk is. Ook werd geopperd dat er toch steeds een aantal diensten blijven die ondanks informatieverstrekking en een verregaande sensibilisering niet aangezet kunnen worden toch een beter archiefbeheer. In die gevallen is het nuttig om toch op enige normatieve bepalingen te kunnen terugvallen om deze diensten te doen bewegen.

De discussie over de noodzaak om termijnen te bepalen bij overdrachten, kon niet worden afgerond (Marc Carnier).

Workshop Bedrijfsarchieven

m.m.v. Mia Brugmans, kennismanager Inbev, gecoördineerd door Sofie De Winter, archivaris Jan De Nul NV

Als inleiding werden twee mogelijke discussiepunten voor deze workshop naar voor geschoven. Een eerste punt was de ISO-norm 15489, inzake archief- en informatiemanagement. Hoe verhoudt die norm zich tot de archiefreglementering en kan die norm een hefboom zijn voor degelijk archiefbeheer? Het tweede punt was de vraag of er nood is aan een eenduidige richtlijn met de te bewaren stukken in een bedrijfsarchief. Er werd geopteerd om te discussiëren over het tweede punt. Het eerste punt kwam zo goed als niet aan bod. Enkel opperden verscheidene deelnemers dat de ISO-norm 15489 niet echt toepasbaar is voor een archiefbeheer in historisch perspectief.

Waarom moeten bedrijven (wettelijk gezien) archief bewaren? Er kunnen drie redenen aangehaald worden: ten eerste is er de burgerlijke aansprakelijkheidswetgeving (10 jaar), ten tweede de sociale wetgeving (bijvoorbeeld inzake personeelsbeleid) en tot slot de fiscale wetgeving (10 jaar, binnenkort 5 jaar). Bestaat er een document waarin alle wetgeving inzake archiefbeleid voor ondernemingen samengevat wordt? Bepaalde bedrijven en belangenverenigingen

hebben reeds gepoogd zo'n document samen te stellen (bijvoorbeeld: Merak, VBO en het Rode Kruis), de ene al wat vollediger dan de andere. Kan er vanuit de VVBAD een samenvattend document gemaakt worden met alle wetgeving? Alle gegevens zullen gecentraliseerd worden bij Sofie De Winter en het opstellen van zo'n samenvattend document kan een opdracht worden voor de herop te starten werkgroep Bedrijfsarchieven bij de VVBAD.

Ondernemingen besparen op onkosten. Een mogelijke besparing is de vernietiging van nutteloos papier. Andere redenen waarom bedrijven archieven vernietigen zijn privacy en onkunde. Bovendien zijn bedrijven niet verplicht om documenten waarvan de administratief-juridische bewaartermijn verstreken is te bewaren. Als gevolg hiervan gaan slechts een zeer beperkt aantal bedrijven archiveren voor hun 'history'.

Is het mogelijk/wenselijk om van uit de VVBAD bedrijven een overzicht van documenten te bezorgen die voor historisch interessant zijn en bijgevolg voor definitieve bewaring in aanmerking komen? Zo'n lijst werd reeds opgesteld door het Rijksarchief. De lijst werd rondgedeeld, iedereen selecteerde 10 documenten die volgens hem/haar voor definitieve bewaring in aanmerking komen en daarna volgde een discussie. De vraag "wat met de stukken die elders ook bewaard worden (zoals bijvoorbeeld de balansen bij de Nationale bank)" kwam veelvuldig terug. Een conclusie naar aanleiding van de discussie was toch dat er een duidelijk verschil in visie bestaat tussen archivariissen die opereren vanuit het bedrijfsleven en zij die werken in publiekrechtelijke en privaatrechtelijke archieven. Tot slot werd de vraag gesteld of het mogelijk is om een uniforme selectielijst voor bedrijfsarchieven op te stellen. Is het niet beter om een selectielijst per economische sector op te stellen? Deze vragen bleven grotendeels onbeantwoord.

Op het einde van de workshop werden twee concrete afspraken gemaakt. Ten eerste zal de werkgroep Bedrijfsarchieven bij VVBAD opnieuw opgestart worden. Ten tweede zal er een selectielijst opgesteld worden voor bedrijfsarchieven (Joachim Derwael).

De teksten zijn op de website ter beschikking: www.vvbad.be > activiteiten & agenda > voorbije activiteiten.

